

DR. MAREK JÓZSEF

1868–1952

Állatorvos, bölcsészdoktor, a Magyar Tudományos Akadémia rendes és tiszteleti tagja, Kossuth-díjas egyetemi tanár. A M. kir. Állatorvosi Főiskola, majd a M. kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Mezőgazdasági és Állatorvosi Karának belgyógyász tanára 1901-től 1935-ig. A belgyógyászati tan-szék és klinika vezetője, a belgyógyászat tudományszakának kialakítója. Munkás-ságával új tudományos korszakot nyitott. A lovak tenyészbénasága, ún. kólikás betegségei, a mételykór, a róla elnevezett tyúkbénulás és a rachitis kutatásában nemzetközi elismerést szerzett. A gyomorszonda, a rhinolaryngoszkóp alkalmazásával kiváló diagnosztikai segédeszközt hagyott az utókor számára. Hutýra Ferencsel közösen írt *Állatorvosi belgyógyászata* 11 nyelven jelent meg, és értékes kézikönyve az egész világ állatorvosainak. Kiváló tudós, tudományos író, lelkiismeretes és kötelességtudó tanár, mély érzésű, jólelkű nevelő volt.

Marek József 1868. március 18-án született Vágszerdahelyen (Nyitra vármegye), egyszerű földműves családból. Az I–VII. gimnáziumi osztályt Eperjesen végezte, a nyolcadikat azonban már Nagyszombatban, s itt tett színjeles érettségi vizsgát 1888. június 15-én. Érettségi után a budapesti M. kir. Állatorvosi Tanintézetbe iratkozott be, ahol szintén hamar kitért tehetségével és szorgalmával. Amint az első év végén, ösztöndíj elnyerése iránt beadott kérvényében írja: „az állat-

orvosi kurzus első évét, bár mellékfoglalkozás útján önmagam fönntartásáról is gondoskodnom kellett, mégis igen jó eredménnyel végeztem... szegény szüleimtől segílyt egyáltalában nem várhatok”. (Ösztöndíjat ennek ellenére sem kapott, mert a tanulmányi ösztöndíjakra szolgáló alap arra az évre már kimerült.) 1892. november 5-én kitűnő eredménnyel állatorvosi oklevelet szerzett. November 8-án, már mint állatorvos, Vágújhelyen telepedett le. Eleinte magángyakorlatot folytatott, majd időnként mint helyettes hatósági állatorvos, 1893 augusztusától pedig mint ideiglenesen kinevezett törvényhatósági állatorvos működött. 1894. október 3-án állatorvosi tiszti vizsgát tett. 1895. július 8-án a Budapest-Kőbányai Állategészségügyi Hivatal laboratóriumának vezetőjévé nevezték ki. E helyen nem egészen két évig maradt, mert a tehetséges és irodalmilag is működő fiatal állatorvost 1897. április közepén a tanári kar javaslatára a földművelésügyi miniszter, addigi állásában való meghagyása mellett, az egyik klinikai segédtanári (adjunktusi) állásra nevezte ki, s részére egyidejűleg egyévi szabadságot engedélyezett, „hogy a klinikai tudományszakok különös tanulmányozása mellett a doktori képesítést is megszerezze”. Doktori disszertációja: *Das belvetisch-gallische Pferd, und seine Beziehung zu den praehistorischen und zu den recenten Pferden*. Amint a segédtanári állás betöltésére javaslatot tevő Hutýra Ferenc és Plósz Béla írták: „Marek eddig kifejtett munkássága mindenképpen alapos reményt nyújt abban az irányban, hogy az állatorvosi akadémia kötelekébe való felvétele esetén mint klinikai segédtanár, majd később talán mint klinikai tanár, helyét méltóan és az ügyre haszonnal töltené be, és ezért az üresedésben levő állásra őt alkalmasnak véljük, de mielőtt őt kineveztetésre ajánlanók, szükségesnek és a kineveztetés előfeltételéül tartjuk, hogy előzőleg az egyetemi qualificatiót is megszerezze. A tanártestület évek hosszú sora óta súlyt helyez arra, hogy az állatorvosi tanárok ugyanazzal a qualificatióval bírjanak, mint a főiskolák tanárai, és ettől ma még kevésbé tekinthet el, midőn a szervezési szabályok módosításával a főiskolai rang elérésére törekszik.”

A javaslatot a tanári testület és a minisztérium kedvezően fogadta: Marek József nem egészen négy hét múlva (május 10.) már a berni egyetem filozófiai karának beiratkozott hallgatója volt. Itt elsősorban általános természettudományi tárgyakat hallgatott két féléven át, s közben szorgalmasan látogatta a berni állatorvosi ambulatóriumot is. Berni tanulmányi ideje alatt készítette el doktori értekezését, amelynek alapján 1898. április 25-én summa cum laude minősítéssel bölcsészdoktorrá avatták. Még 1898-ban meglátogatta a legtöbb európai állatorvosi főiskolát, majd 1898. május 25-én beiratkozott rendkívüli hallgatói minőségben a bécsi egyetem orvoskarára, ahol néhány hónapon át belklinikai diagnosztikát hallgatott, s közben a belklinikát is látogatta.

felében megkezdte tényleges klinikai segédtanári működését. Egyúttal az ambulatóriumi rendelést is ő végezte. Amikor Hutýra Ferencet a „belgyógyászati és belkóroddai előadások tartása, valamint a belklinika vezetése alól” a földművelésügyi miniszter 1899. augusztus 8-án fölmentette, egyidejűleg Marek Józsefet bízta meg az előadások tartásával, valamint a belklinika vezetésével, a rektor felügyelete alatt, úgy azonban, hogy „további intézkedésig az ambulatórium vezetését is teljesíteni tartozik”. Nemsokára a járványtan előadását végleg különválasztották a belgyógyásztól; az előbbit Hutýra Ferenc adta elő, Marek Józsefet pedig főiskolai nyilvános rendes tanárrá, s a belklinika igazgatójává nevezték ki 1901. január 31-én.

1902-től 1916-ig a tanári testület jegyzője, az 1913/14-es tanévben prorektor volt. A munkásságát nagyra értékelő bécsi Állatorvosi Főiskola Marek Józsefet meghívta a belorvostani tanszék vezetésére, de ő a meghívást nem fogadta el. A földművelésügyi miniszter 1916-ban a mételegyes orvoslására irányuló közhasznú működéséért elismerését nyilvánította. A Magyar Tudományos Akadémia 1918. május 2-án tartott teljes ülésén levelező taggá választotta. Székfoglaló előadását: *A rhachitis (angolbetegség) összehasonlító kórtanáról* az Akadémia III. osztályának 1920. október 11-én tartott rendes ülésén adta elő. Ugyanebben az évben a VI. fizetési osztályba sorolták.

A török kormány Marek Józsefet a konstantinápolyi állatorvosi főiskola újjászervezése céljából rektorául hívta meg 1923-ban. Noha a működéséhez teljes cselekvési szabadságot kapott volna, ő ezt a megtisztelő meghívást sem fogadta el. 1924-ben az Országos Magyar Gazdasági Egyesület igazgatóválasztmányi tagjává választotta. 1926-ban az Országos Gazdasági és Szakoktatási Tanács tagja, 1927-ben a Felsőház póttagja, Hutýra Ferenc nyugalomba vonulása után a Felsőház tagja lett. A Lipcsei Egyetem Állatorvosi Kara a szász állatorvosi szakoktatás 150 éves jubileuma alkalmából 1930-ban tiszteletbeli doktorává avatta.

A Budapesti Királyi Orvosegyesület 1931. december 19-i közgyűlése a rachitistről írt tanulmányát Balassa-díjjal jutalmazta. A Balassa-díj az orvosi elméleti tudományok terén kifejtett munkásságának legnagyobb elismerését jelenti.

1934. július 18-án, az időközben létrejött M. kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Mezőgazdasági és Állatorvosi Karára egyetemi nyilvános rendes tanárrá nevezték ki. 1935. szeptember 1-jén, a korhatár elérése előtt, saját elhatározásából nyugalomba vonult. Ugyanebben az évben a vallás- és közoktatásügyi miniszter az Országos Természettudományi Tanács tagjává hívta meg. 1936-ban Magyarország kormányzója a II. osztályú érdemkeresztet adományozta számára.

Kutatómunkásságát nyugalomba vonulása után is folytatta, részint volt intézete laboratóriumában, részint a Phylaxia Szérumtermelő Rt. telepein. 1937-ben

a Magyar Dermatológiai Társulat Mócsy János professzorral együtt levelező tagjává választotta. 1938-ban az Országos Állategészségügyi Tanács elnöke lett. Ugyanebben az évben (május 6.) a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjává választották. Az MTA III. (matematikai-természettudományi) osztálya 1940. január 22-én osztályelnökévé, majd április 26-i ülésén az MTA igazgatótagjává nevezte ki; 1942. május 15-én pedig tiszteleti tagjává választotta. Az újjáalakított Magyar Tudományos Akadémiában először a Biológiai és Agrártudományi, majd az Agrártudományok Osztályának volt haláláig elnöke.

Tudományos munkáját kiváló megfigyelőkészség, az adott viszonyok között lehetséges legprecízebb vizsgálati módszer, a körültekintő, alapos vizsgálat és az összefüggések kimerítő elemzése jellemezte.

Marek a diagnosztikai módszerek közül a kopogtatás és a hallgatózás fizikális alapjainak tisztázása terén végzett alapvető kutatásokat. Már 1910-ben világos és megokolt fizikai magyarázatát adta a különböző légzési zörejek keletkezésének, elkülönítette a kopogtatási hang komponenseit, és meghatározta a tüdőhatárokat. A lovak légzacskójának belső vizsgálatára rhinolaryngoszkópot készített. A ló kólikás tünetekkel járó emésztőszervi betegségeit pontosan elhatárolt és oktanilag elkülöníthető kórformákra választotta szét. Kidolgozta és bevezette a gyógyító eljárások sorába a lovak gyomormosását. Részletes vizsgálatokat végzett a thromboemboliás bélbetegségek során kialakuló vérkeringési zavarok lehetséges okaira vonatkozóan. Kiemelkedő jelentőségűek az angolkórral végzett vizsgálatait; ezzel a betegséggel Wellmann Oszkárral és Urbányi Lászlóval együtt több évtizeden át foglalkozott. Megállapításaik a betegség lényegét tisztázták, és eredményeik alapján az angolkór megelőzésére és gyógykezelésére alkalmas módszerek bevezetését tették lehetővé. Marek 1907-ben egy, a tyúkokban előforduló sokszoros ideggyulladás tüneteiben mutatkozó idegrendszeri betegséget írt le, amit róla Marek-féle betegségnek neveztek el; ez a betegség klasszikus formája. Ő dolgozta ki a Distol gyógyszert, amelynek három formáját évtizedeken át használták a mételykór gyógykezelésére.

Marek kiváló, nemzetközileg ismert tankönyvíró. A Hutýra Ferenc és Marek József által írt állatorvosi belgyógyászati könyvek – amelyekben Hutýra a fertőző, Marek pedig a nem fertőző betegségeket foglalta össze – több kiadást értek meg. 1904-ben magyar nyelven adták ki könyvüket, amely tankönyvként öt kiadást ért meg (a harmadik kiadástól már Manninger Rezső és Mócsy János a szerző). Hutýra és Marek 1906-ban német nyelven írt könyve *Spezielle Pathologie und Therapie der Haustiere* címmel jelent meg. Egységes szemléletű könyvükben legnagyobbrészt saját vizsgálataik és tapasztalataik alapján foglalták össze a tárgykörhöz tartozó ismeretanyagot. Később Manninger és Mócsy által átdolgozva, továbbfejlesztve 1959-ben érte meg ez a kutatásban és oktatásban is

egyaránt alapvető mű a 11. német nyelvű kiadását. A számos országban hivatalos tankönyv három-három amerikai és nagy-britanniai angol, orosz és spanyol, két olasz és egy-egy szerb, lengyel, kínai, török, szlovák és francia kiadást ért meg, a világ nagy részén az állatorvosok egyik legfontosabb tan- és kézikönyve lett. Ugyanilyen karriert futott be az állatorvosi diagnosztika német nyelvű könyve a *Lehrbuch der klinischen Diagnostik der inneren Krankheiten der Haustiere*, amelynek első három kiadását Marek, 4–6. kiadását Mócsy írta. A mű 6. kiadását lengyel és spanyol nyelvre is lefordították.

Marek, mint igen lelkiismeretes és kötelességtudó tanár, a belgyógyászat egész anyagát előadta, tankönyve sorrendjében. Az orvosi gondolkodásra való ránevelés fontosságát ismételten hangsúlyozta, ez jellemezte betegbemutatásait is. Betegbemutatási gyakorlatai, még ha a legegyszerűbb dolgokról volt is szó, mindvégig rendkívül élvezetesekek és tanulságosak voltak. A véleménye az volt, hogy a belgyógyásznak mindent kell tudnia, de a saját szakmáját a legjobban. Hallgatóitól kérlelhetetlenül megkövetelte a legnagyobb pontosságot, erejük és szorgalmuk teljes latbavetését és idejük kihasználását. Miközben átadta munkamódszereit, megtanította növendékeit az alaposágra, minden lehető körülmény figyelembevételére. Hallgatói szigorúsága ellenére is nagyon szerették és becsülték.

Tudományos munkássága elismerésül megkapta a Magyar Érdemkereszt II. osztályát, az osztrák császári Ferenc József-rend tisztikeresztjét (1916), a Polgári Hadi Érdemkereszt II. osztályát és a Magyar Koronás Bronzérmet (Signum Laudis); 1949-ben pedig az elsők között kapta meg a Kossuth-díj aranykoszorúját.

Tudományos teljesítményeinek elismerését és méltánylását bel- és külföldön egyaránt jelzi, hogy hat egyetem avatta tiszteletbeli doktorrá: Utrecht, Lipcse, Hannover, Budapest (Műegyetem), Szófia, Budapest (Agrártudományi Egyetem). Nagyrabecsülttségét mutatja, hogy tiszteletbeli tagja volt a görög, a svéd, a finn és a jugoszláv Állatorvos Egyesületnek, a Royal College of Veterinary Surgeonsnak, az American Veterinary Medical Associationnak és az Academie Veterinaire de France-nak (1952).

1952. szeptember 7-én, 84 éves korában hunyt el.

Budapest Főváros Tanácsának Végrehajtó Bizottsága az Állatorvostudományi Főiskolától a Városligetig terjedő Elemér utcát 1958-ban Marek Józsefről nevezte el.

Szobrát (Medgyessy Ferenc alkotása) az egyetem parkjában 1954. szeptember 19-én avatták. A magyar Állatorvosok Társasága Marek József-émlékérmét alapított; egyetemünk kollégiumát róla nevezték el Marek József Kollégiumnak.

Idézzük fel a pályatárs professzor, Mócsy János szavait: „Marek József emléke a világ szemében mint nagy tudósé és tudományos íróé marad fenn. Előttünk, magyarok előtt azonban úgy is, mint tanítómesterünké, legjobb kollégánké, s nemes lelkű, nagyon jó emberé is.”

MAREK JÓZSEF MELLSZOBRA
AZ EGYETEM PARKJÁBAN
(MEDGYESSY FERENC ALKOTÁSA)

1981-ben a szlovákiai Komárnóban utcát neveztek el Marek Józsefről, és süttöi mészkőből emlékművet (Madarassy Walter alkotása) emeltek a tiszteletére; melynek felirata hirdeti: „A világ állatorvosainak tanítómestere”.

Marek József 2007-ben posztumusz Magyar Örökség Díjat kapott.

Irodalom

Kotlán Sándor: *A magyar állatorvosképzés története 1787–1937. A M. kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Állatorvosi osztálya alapításának 150-ik évfordulója alkalmából.* Pátria, Budapest, 1941. 210 p.

Dr. Marek József. *Magyar Állatorvosok Lapja*, 1952. 7. 9. 257–259.

Karasszon Dénes: *Marek József.* OPKM, Budapest, 2003. 65 p.

Az Állatorvostudományi Főiskola jubileumi évkönyve. Szerk.: Holló Ferenc, Pethes György. Állatorvostudományi Főiskola, Budapest, 1962. 162 p. 6 t.
Szelei László: Marek József 1968–1952. *Tudomány és Mezőgazdaság*, 1973. 11. 4. 157–160.

Marek professzor 80 éves. *Magyar Állatorvosok Lapja*, 1948. 3. 15–16. 226–245.

Marek József emlékülés a domborművének leleplezése Komáromban. *Magyar Állatorvosok Lapja*, 1982. 37. 7. 489–492.